

استوانه مقام جبرئیل: ستونی کنار در خانه حضرت فاطمه علیها السلام در مسجدالنبی،

مکان ورود جبرئیل

این ستون کنار در خانه حضرت فاطمه زهرا علیها السلام و در ردیف ستون‌های وفود و محرس قرار دارد^۲ و اکنون درون ضریح و در نهایت سمت شمالی حجره شریف جای گرفته و در دیدرس زائران نیست.^۳ این ستون از ستون‌های مشهور در روضه مطهره است.^۴ گویند این ستون تا هنگام توسعه مسجد به دست قایتبای* (م. ۸۸۷ق.) بیرون ضریح و در دسترس زائران بوده است. از این رو، دانشوران به قرار دادنش در ضریح اعتراض نمودند؛ اما اعتراض آن‌ها نتیجه نداد.^۵ این ستون از آن رو به این عنوان شهرت یافت که جبرئیل علیه السلام از آنجا نزد پیامبر صلی الله علیه و آله فرود می‌آمده است.^۶

«مُرْبَعَةُ الْقَبْرِ» نام دیگر این ستون است. سبب این نام گذاری آن است که به گزارش ابن شهر آشوب، هنگامی که امیر مؤمنان علی بن ابی طالب علیه السلام به کمک سه تن از مهاجران، عباس و فرزندش فضل و اسامة بن زید،

۲. وفاء الوفاء، ج ۲، ص ۱۸۶.

۳. تاریخ و آثار اسلامی، ص ۱۹۴.

۴. موسوعة مكة المكرمة، ج ۲، ص ۴۴۶.

۵. موسوعة مكة المكرمة، ج ۲، ص ۴۴۷؛ موسوعة امرأة الحرمين،

ج ۳، ص ۲۳۹.

۶. وفاء الوفاء، ج ۲، ص ۱۸۶؛ موسوعة مكة المكرمة، ج ۲، ص ۴۴۶.

با عنوان «المخلقه» در روایت‌های دیگر مشخص شده است.^۱

◀ منابع

بحار الانوار: المجلسی (م. ۱۱۱۱ق.)، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۴۰۳ق؛ تاریخ و آثار اسلامی مکه مکرمه و مدینه منوره: اصغر قائدان، مشعر، ۱۳۷۲ش؛ تاریخ المدینة المنورة: ابن شنبه (م. ۲۶۲ق.)، قم، دار الفکر، ۱۳۶۸ش؛ الدررة الثمينة فی اخبار المدینة: محمد محمود النجار (م. ۴۳ق.)، به کوشش شکری، دار الارقم؛ سبل الهدی و الرشاد: محمد بن یوسف الصالحی (م. ۹۴۲ق.)، به کوشش عادل احمد و علی محمد، بیروت، دار الکتب العلمیه، ۱۴۱۴ق؛ السیرة الحلبیه: الحلبي (م. ۱۰۴۴ق.)، بیروت، دار المعرفه، ۱۴۰۰ق؛ صحیح البخاری: البخاری (م. ۲۵۶ق.)، بیروت، دار الفکر، ۱۴۰۱ق؛ الغدیر: الامینی (م. ۳۹۲ق.)، بیروت، دار الکتب العربی، ۱۳۹۷ق؛ لسان العرب: ابن منظور (م. ۷۱۱ق.)، قم، ادب الحوزه، ۱۴۰۵ق؛ مدینه شناسی: سید محمد باقر نجفی، ۱۳۶۴ش؛ المسجد النبوی عبر التاريخ: محمد السید الوکیل، دار المجتمع، ۱۴۰۹ق؛ مسند احمد: احمد حنبل (م. ۲۴۱ق.)، بیروت، دار صادر؛ المغازی: الواقدی (م. ۲۰۷ق.)، به کوشش مارسدن جونس، بیروت، اعلمی، ۱۴۰۹ق؛ موسوعة مكة المكرمة و المدینة المنورة: احمد زکی یمانی، مکه، مؤسسة الفرقان، ۱۴۲۹ق؛ وسائل الشیعه: الحر العاملی (م. ۱۱۰۴ق.)، قم، آل البیت علیهم السلام، ۱۴۱۴ق؛ وفاء الوفاء: السمهودی (م. ۹۱۱ق.)، مکه، مؤسسة الفرقان، ۱۴۲۲ق.

سید محمود سامانی

۱. مدینه شناسی، ص ۱۳-۱۴.

خواست بدن شریف پیامبر خدا ﷺ را به خاک بسپارد، انصار از امیر مؤمنان علیؓ خواستند تا یکی از آنان نیز برای دفن بدن حضرت وارد قبر شود. علیؓ اوس بن خولی را درون قبر فرستاد. پس از قرار دادن جسد مبارک پیامبر ﷺ در قبر، امیر مؤمنان علیؓ به اوس گفت: «أُخْرِجْ وَرَبِّعْ قَبْرَهُ: بیرون شو و قبر را چهار گوشه ساز.»^۱ وجه دیگر این نام آن است که این ستون درون شبکه‌ای جای گرفته که قبر چهار گوشه پیامبر در آن قرار دارد.^۲ این ستون در رکن شمال غربی مربعه القبر و به ادعای صبری پاشا میان دو استوانه وفود و مربعه القبر جای گرفته و در خانه فاطمهؓ کنار آن بوده است.^۳ بر پایه گزارش‌هایی، در این مکان، عروسی حضرت فاطمهؓ رخ داده است. از این رو، «استوانة المَعْرَس» نیز نامیده شده است.^۴ اکنون این ستون درون شُبَّاک (پنجره‌ها) قرار دارد و مردم از تبرک جستن به آن که مستحب شمرده شده،^۵ محروم هستند.^۶ در فضیلت این مکان، در روایتی مشهور آمده که پیامبر خدا ﷺ ۴۰ روز با نهادن دست مبارکش بر چارچوب در، می‌فرمود: «السَّلَام

علیکم یا أهل البيت» و بدین سان، بر فاطمهؓ و علیؓ و حسنینؓ درود می‌فرستاد. سپس آیه تطهیر: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا...﴾ (احزاب/۳۳، ۴۱) را تلاوت می‌کرد.^۷ به روایتی دیگر، رسول خدا هر روز در خانه فاطمهؓ و علیؓ را می‌زد و می‌فرمود: «الصلاة، الصلاة»^۸

◀ منابع

تاریخ و آثار اسلامی مکه مکرمه و مدینه منوره: اصغر قائدان، مشعر، ۱۳۷۲ش؛ تعمیر و توسعه مسجد شریف نبوی: ناجی محمد حسن، ترجمه: آیتی، مشعر، ۱۳۸۷ش؛ الزيارة فی الكتاب و السنه: جعفر سبحانی؛ الغدیر: الامینی (م. ۱۳۹۲ق.)، بیروت، الاعلمی؛ فضائل المدینة المنوره: مؤسسة علوم القرآن، دمشق، ۱۴۱۳ق؛ المعالم الاثیره: محمد محمد حسن شراب، ترجمه: شیخی، مشعر، ۱۳۸۳ش؛ مناقب آل ابی طالب: ابن شهر آشوب (م. ۵۸۸ق.)، به کوشش گروهی از استادان، نجف، المكتبة الحیدریه، ۱۳۷۶ق؛ موسوعة مرآة الحرمین: ایوب صبری پاشا (م. ۱۲۹۰ق.)، ترجمه: محمد عرب، قاهره، دار الآفاق العربیه، ۱۴۲۴ق؛ موسوعة مكة المكرمة و المدینة المنوره: احمد زکی یمانی، مصر، مؤسسة الفرقان، ۱۴۲۸ق؛ وفاء الوفاء: السمهودی (م. ۹۱۱ق.)، به کوشش السامرائی، مؤسسة الفرقان، ۱۴۲۲ق.

سید محمود سامانی

۱. مناقب، ج ۱، ص ۱۷۴؛ المعالم الاثیره، ص ۳۹.
 ۲. المعالم الاثیره، ص ۳۹.
 ۳. موسوعة مرآة الحرمین، ج ۳، ص ۲۳۸-۲۳۹.
 ۴. فضائل المدینة المنوره، ج ۲، ص ۲۲۵؛ موسوعة مكة المكرمة، ج ۲، ص ۴۴۶.
 ۵. الغدیر، ج ۵، ص ۱۲۴؛ الزيارة فی الكتاب و السنه، ص ۴۰.
 ۶. وفاء الوفاء، ج ۲، ص ۱۸۶-۱۸۷.
 ۷. وفاء الوفاء، ج ۲، ص ۱۸۷؛ تعمیر و توسعه مسجد شریف نبوی، ص ۷۵-۷۶.
 ۸. وفاء الوفاء، ج ۲، ص ۱۸۷؛ موسوعة مرآة الحرمین، ج ۳، ص ۲۳۹.